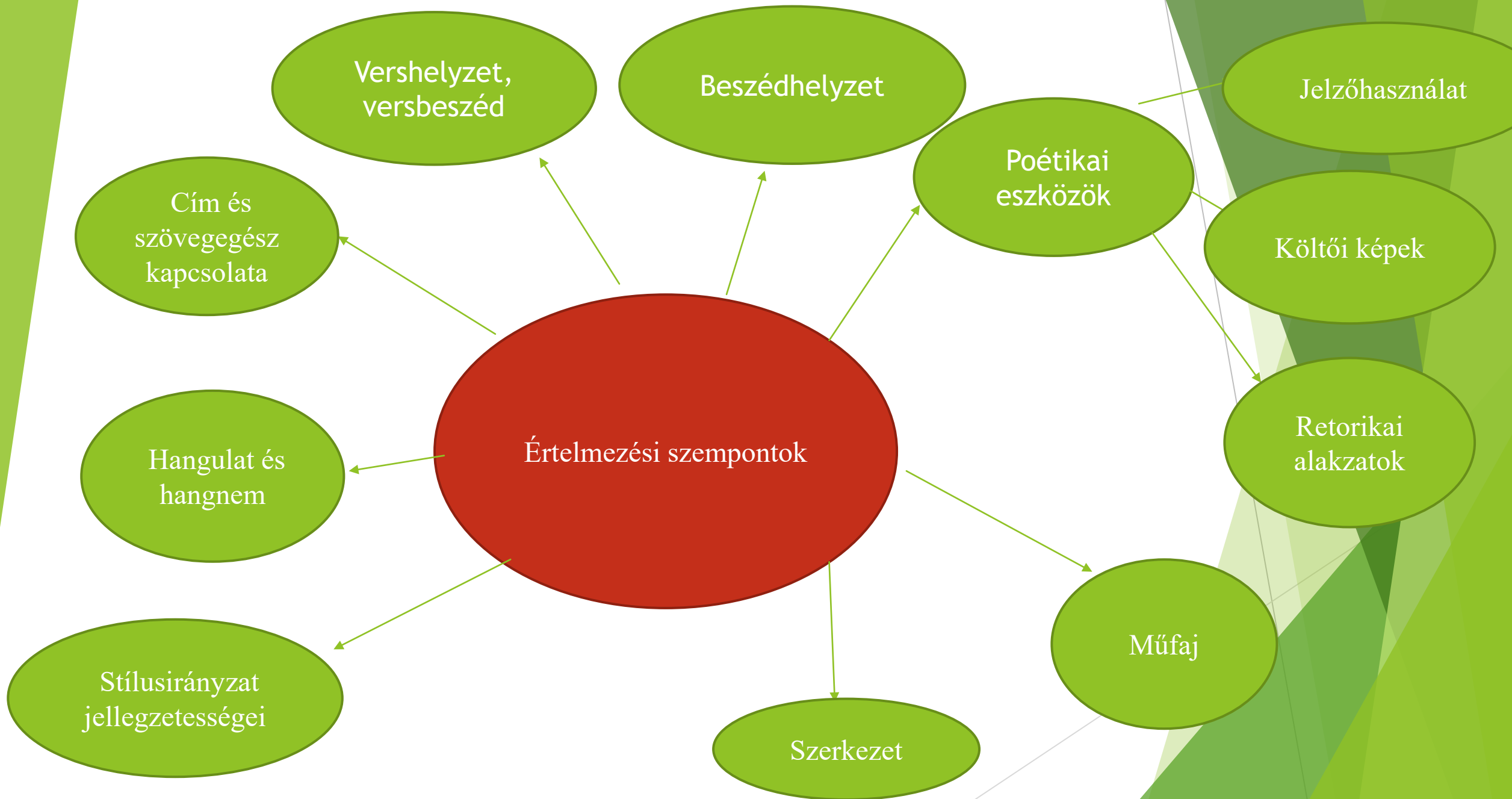
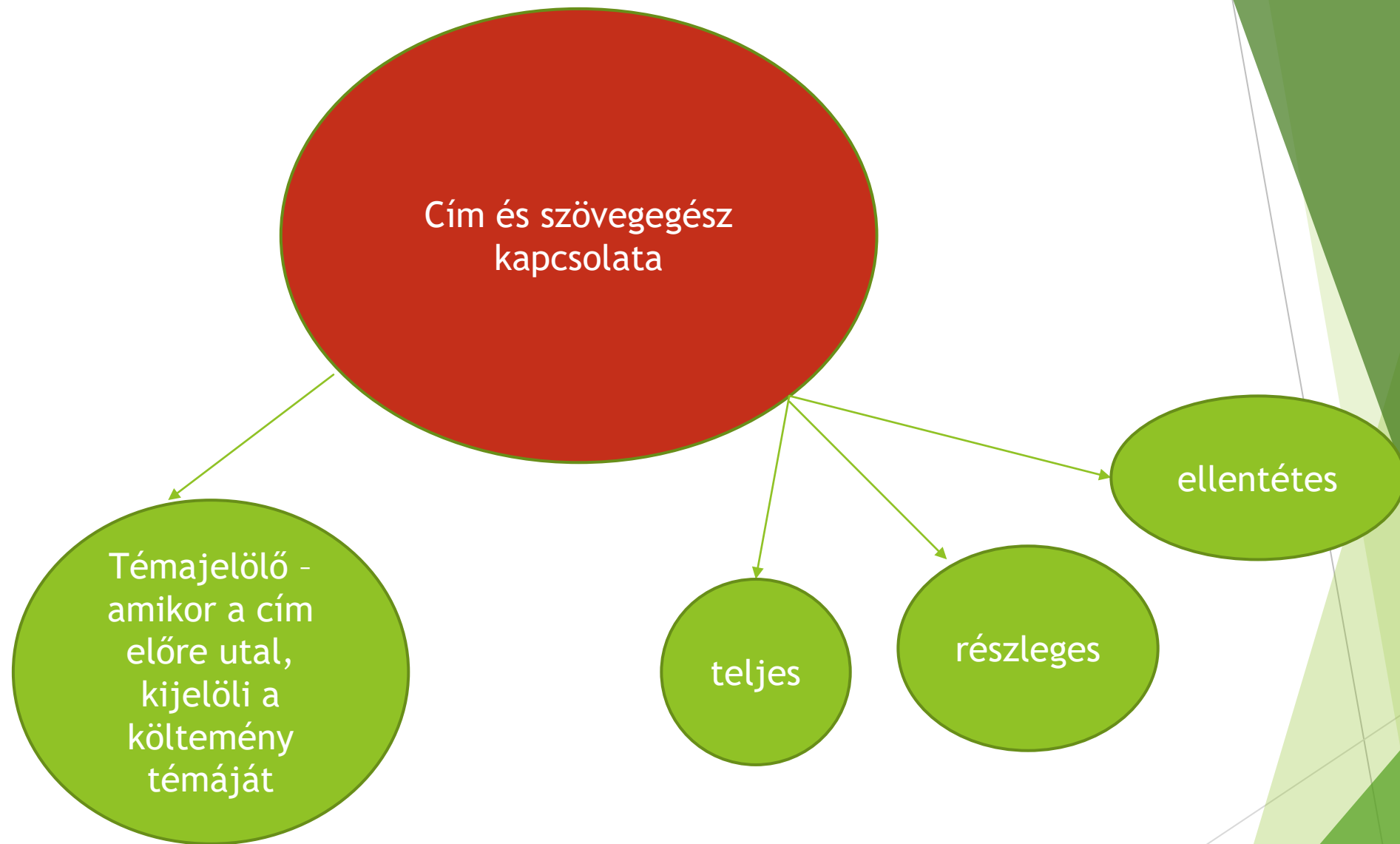

I. tétel

Lírai alkotások értelmezése

1. szövegpélda

Juhász Gyula

Milyen volt...

Milyen volt szőkesége, nem tudom már,
De azt tudom, hogy szőkék a mezők,
Ha dús kalással jó a sárguló nyár
S e szőkeségben újra érzem őt.

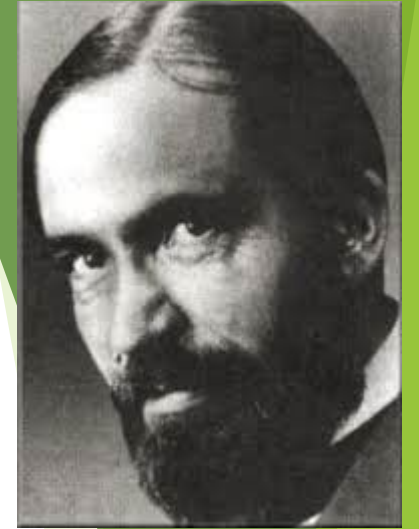
Milyen volt szeme kékje, nem tudom már,
De ha kinyílnak ősszel az egek,
A szeptemberi bágyadt búcsuzónál
Szeme színére visszarévedek.

Milyen volt hangja selyme, sem tudom már,
De tavaszodván, ha sóhajt a rét,
Úgy érzem, Anna meleg szava szól át
Egy tavaszból, mely messze, mint az ég.

Cím és
szövegegész
kapcsolata

Teljes

- A vers **címe** nyitott, a három pont a gondolat lezáratlanságát fejezi ki.
- A cím homályos, sejtelmes jellegét a **szöveg** egészíti ki, amelyben a lírai én kedvese kerül előtérbe, és alakját természeti elemek jelenítik meg.
- A **cím és szöveg közötti kapcsolat teljes**, hiszen a címben megfogalmazott kérdés a szöveg által kerül kiegészítésre.

2. szövegpélda

Balassi Bálint
HOGY JULIÁRA TALÁLA, ÍGY KÖSZÖNE NÉKI
az török „Gerekmez bu dünya sensiz” nótájára

1
Ez világ sem kell már nékem
Nálad nélkül, szép szerelmem,
Ki állasz most énmellettem;
Egészséggel, édes lelkem!

2
Én bús szívem vidámsága,
Lelkem édes kívánsága,
Te vagy minden boldogsága,
Véled Isten áldomása.

3
Én drágalátos palotám,
Jó illatú, piros rózsám,
Gyönyörű szép kis violám,
Élj sokáig, szép Juliám!

4
Feltámada napom fénye,
Szemüldek fekete széne,
Két szemem világos fénye,
Élj, élj, életem reménye!

5
Szerelmedben meggyúlt szívem
Csak tégedet óhajt lelkem,
Én szívem, lelkem, szerelmem,
Idvöz légy, én fejedelmem!

6
Juliámra hogy találék,
Örömemben így köszénék,
Térdet-fejet néki hajték,
Kin ő csak elmosolyodék.

- **A cím** a találkozás és köszöntés hétköznapi helyzetét idézi fel, azonban **a szövegben** a lírai én érzelmeit fogalmazza meg Júlia iránt, tehát egy szerelmi vallomás hangzik el.

-**A cím és szöveg között tehát részleges kapcsolat** figyelhető meg, ugyanis a cím a találkozás és köszöntés pillanatára utal, a szövegben azonban a lírai én Júlia iránti érzelmeiről olvashatunk.

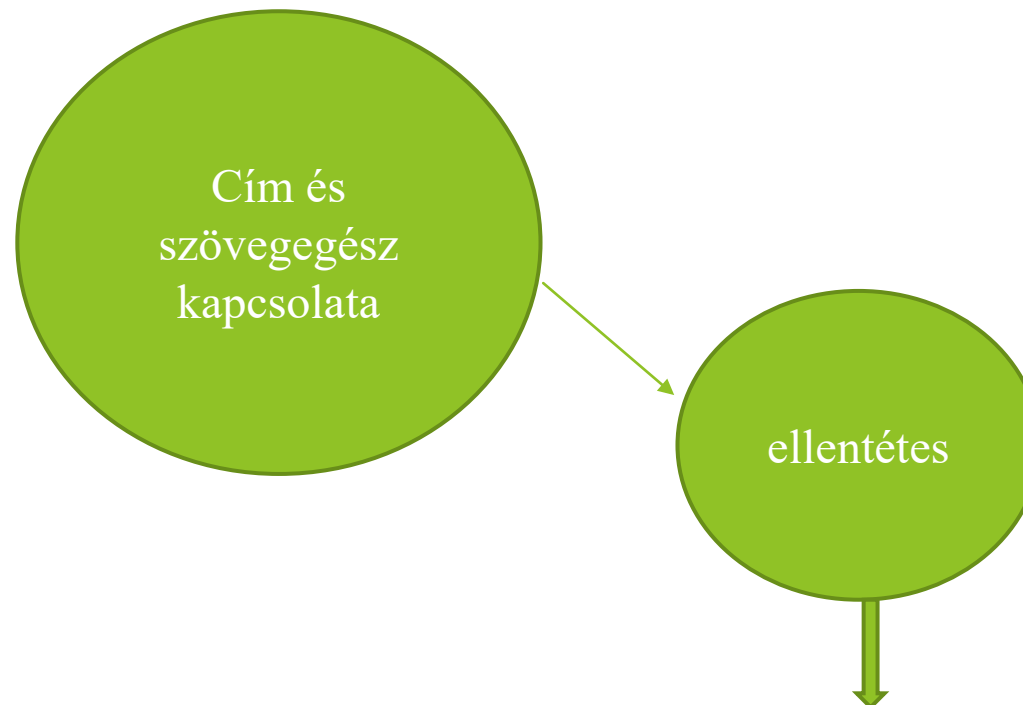
3. szövegpélda

Csokonai Vitéz Mihály
Tartózkodó kérelem*

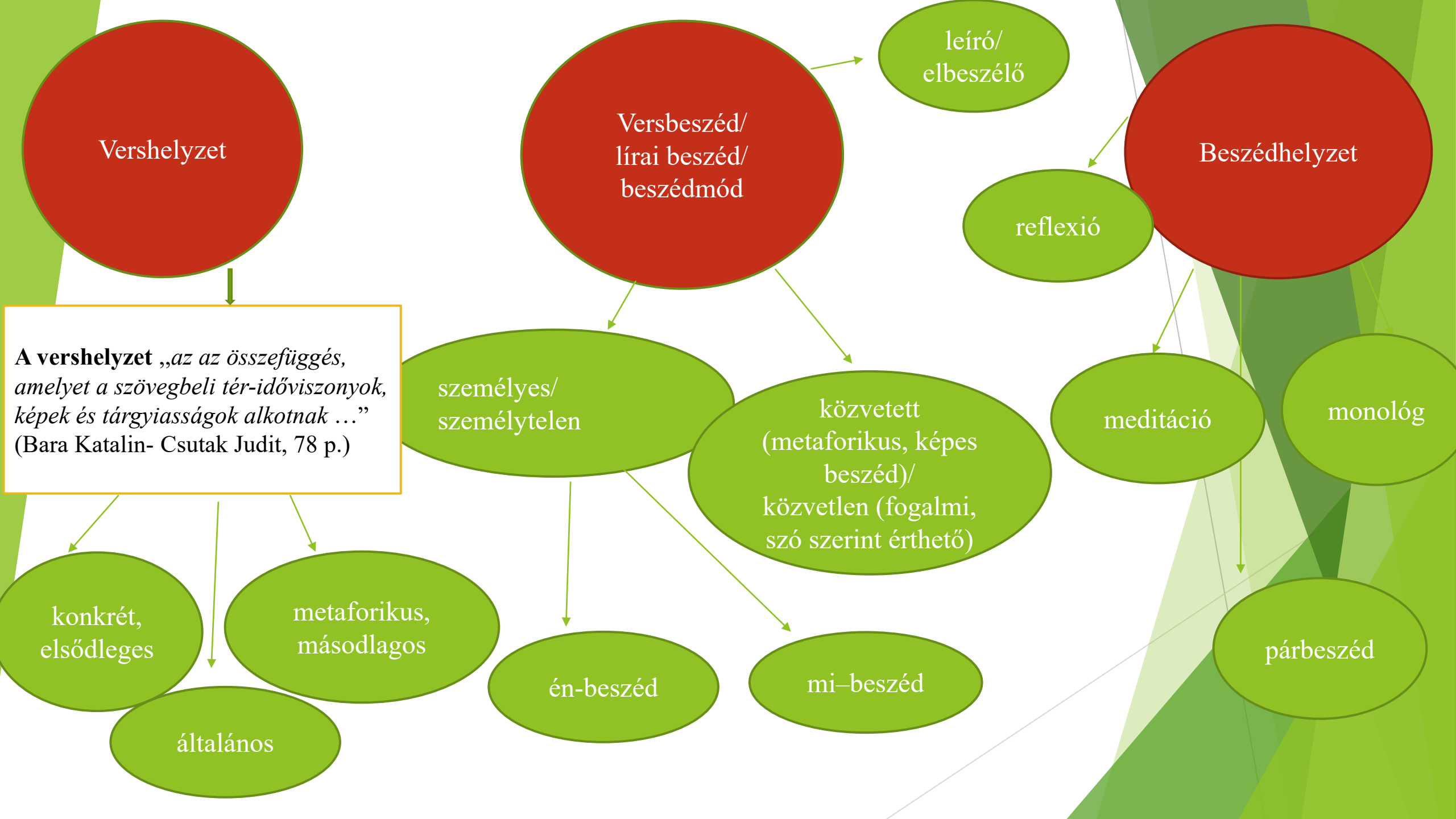
A hatalmas szerelemnek
Megemésztő tüze bánt.
Te lehetsz írja sebemnek,
Gyönyörű kis tulipánt!

Szemeid szép ragyogása
Eleven hajnali tűz,
Ajakid harmatozása
Sok ezer gondot elűz.

Teljesítsd angyali szókkal,
Szeretőd amire kért:
Ezer ambrózia csókkal
Fizetek válaszódernt.

- A **cím** egy visszafogott, visszahúzódo lírai magatartásra utal, azonban a **szövegben** egy nyílt, bátor, határozott szerelmi vallomás hangzik el.
- A **cím és szövegegész kapcsolata ellentétes**, ugyanis a cím egy szerény, alázatos lírai magatartásra utal, a szövegben azonban a lírai én vallomást tesz érzelmeiről, és végül csókot kér kedvesétől.

Vershelyzet

Versbeszéd/
lírai beszéd/
beszédmód

leíró/
elbeszélő

Beszédhelyzet

reflexió

A vershelyzet „az az összefüggés,
amelyet a szövegbeli tér-időviszonyok,
képek és tárgyiasságok alkotnak ...”
(Bara Katalin- Csutak Judit, 78 p.)

személyes/
személytelen

közvetett
(metaforikus, képes
beszéd)/
közvetlen (fogalmi,
szó szerint érthető)

meditáció

monológ

konkrét,
elsődleges

metaforikus,
másodlagos

általános

én-beszéd

mi-beszéd

párbeszéd

1. szövegpélda

Petőfi Sándor

Szeptember végén

Még nyílnak a völgyben a kerti virágok,
Még zöldel a nyárfa az ablak előtt,
De látod amottan a téli világot?
Már hó takará el a bérci tetőt.
Még ifju szivemben a lángsugarú nyár
S még benne virít az egész kikelet,
De íme sötét hajam őszbe vegyül már,
A tél dere már megüté fejemet.

Elhull a virág, eliramlik az élet...
Úlj, hitvesem, úlj az ölembe ide!
Ki most fejedet kebelemre tevéd le,
Holnap nem omolsz-e sirom fölibe?
Oh mondd: ha előbb halok el, tetemimre
Könnyezve borítasz-e szemfödelet?
S rábírhatsz-e majdan egy ifju szerelme,
Hogy elhagyod érte az én nevemet?

Ha eldobod egykor az özvegyi fátyolt,
Fejfámra sötét lobogóul akaszd,
Én feljövök érte a síri világból
Az éj közepén, s oda leviszem azt,
Letörlni véle könnyüimet érted,
Ki könnyeden elfeledéd hivedet,
S e szív sebeit bekötözni, ki téged
Még akkor is, ott is, örökre szeret!

Koltó, 1847. szeptember

Vershelyzet

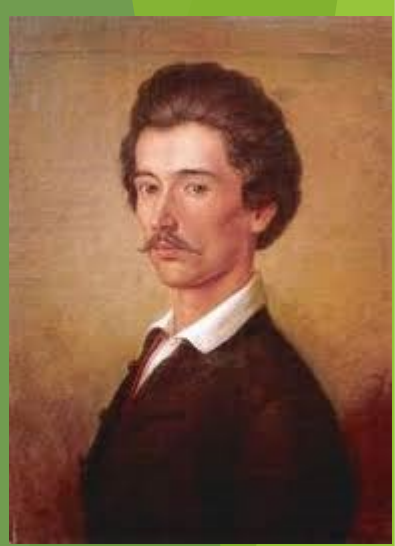
Konkrét – ugyanis a szöveg első sorában meg van jelölve a helyszín, és erre az alábbi részlet utal:

„*Még nyílnak a völgyben a kerti virágok,/Még zöldel a nyárfa az ablak előtt...*”.

Versbeszéd

Személyes és vallomásos - ugyanis a lírai én egyes szám első személyben fogalmazza meg érzelmeit és gondolatait (erre utalnak az alábbi nyelvi jelek: „*szívemben*”, „*hitvesem*”, „*feljövök*”).

Közvetett képes beszédben (pl. a síri világ látomása) és közvetlenül, **képi áttétel nélkül** is vallomást tesz hitvesének: „*akkor is, ott is, örökre szeret!*”

2. szövegpélda

Dsida Jenő
Nagycsütörtök

Nem volt csatlakozás. Hat óra késést jeleztek és a fullatag sötétben hat órát üldögéltem a kocsárdi váróteremben, nagycsütörtökön. Testem törött volt és nehéz a lelkem, mint ki sötétben titkos útnak indult, végzetes földön csillagok szavára, sors elől szökve, mégis szembe sorssal
s finom ideggel érzi messziről nyomán lopódzó ellenségeit. Az ablakon túl mozdonyok zörögtek, a sűrű füst, mint roppant denevérszárny,
legyintett arcul. Tompa borzalom fogott el, mély állati félelem. Körülnéztem: szerettem volna néhány
szót váltani jó, meghitt emberekkel, de nyirkos éj volt és hideg sötét volt, Péter aludt, János aludt, Jakab aludt, Máté aludt és mind aludtak...
Kövér csöppek indultak homlokomról
s végigcsurogtak gyűrött arcomon.

Vershelyzet

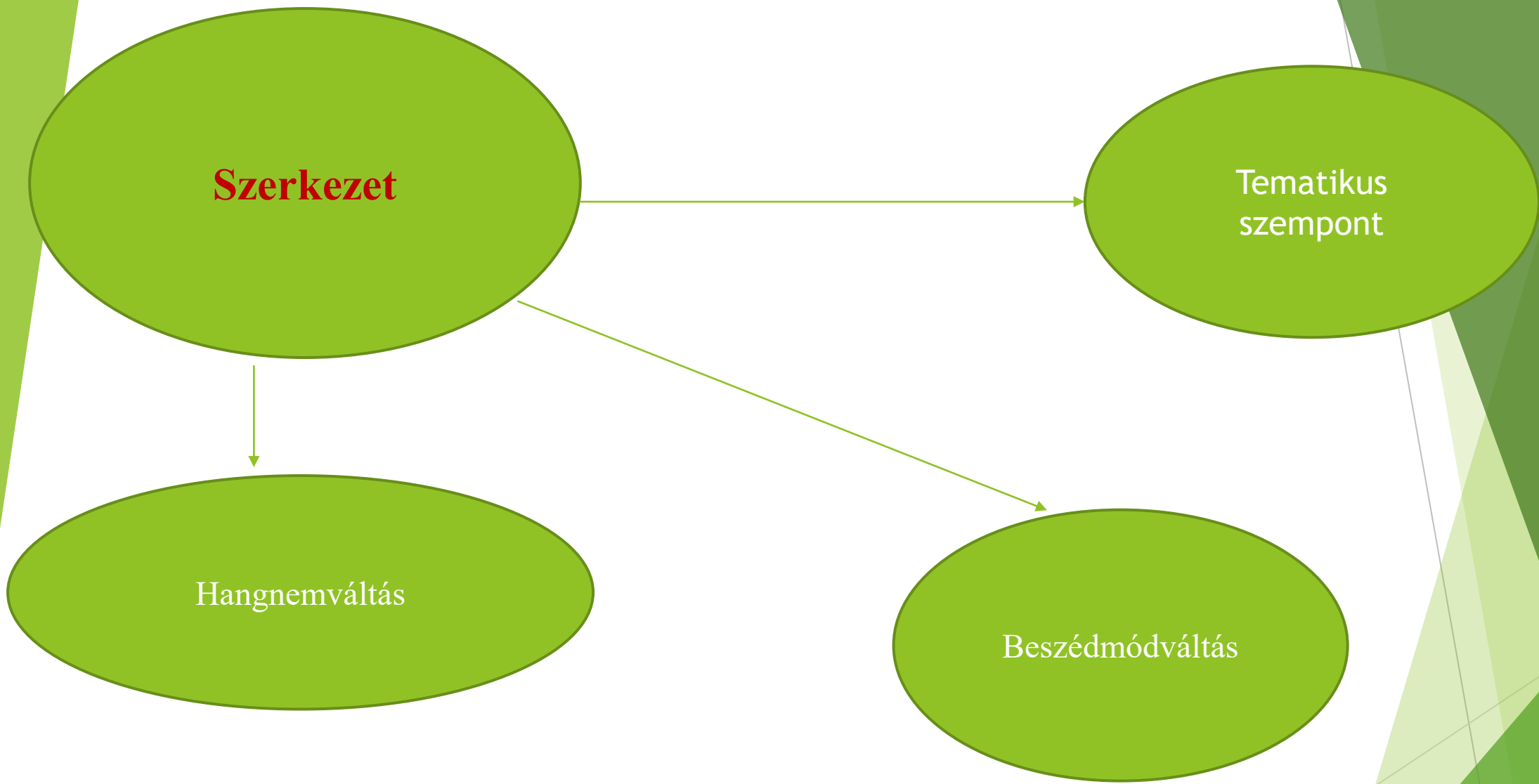
A vers elején **konkrét** vershelyzet figyelhető meg, a lírai én a kocsárdi váróterem hétköznapi kontextusát idézi fel.

A vers ötödik sorától azonban elszakadunk a konkrét világtól, és a lírai én lelki világa, szenvedéstörténete kerül előtérbe.

Versbeszéd

A versbeszéd az első négy sorban **személyes és közvetlen**, ugyanis a lírai én egyes szám első személyben, szinte prózára emlékeztetően fogalmazza meg helyzetét: „*testem*”, „*lelkem*”. Az 5. sortól váltakozik a **fogalmi és a képes beszéd**, az utóbbit érezzük dominánsnak.

1. szövegpélda

Berzsenyi Dániel
A KÖZELÍTŐ TÉL

Hervad már ligetünk, s díszei hullanak,
Tarlott bokrai közt sárga levél zörög.
Nincs rózsás labyrinthe, s balzsamos illatok
Közt nem lengedez a Zephyr.

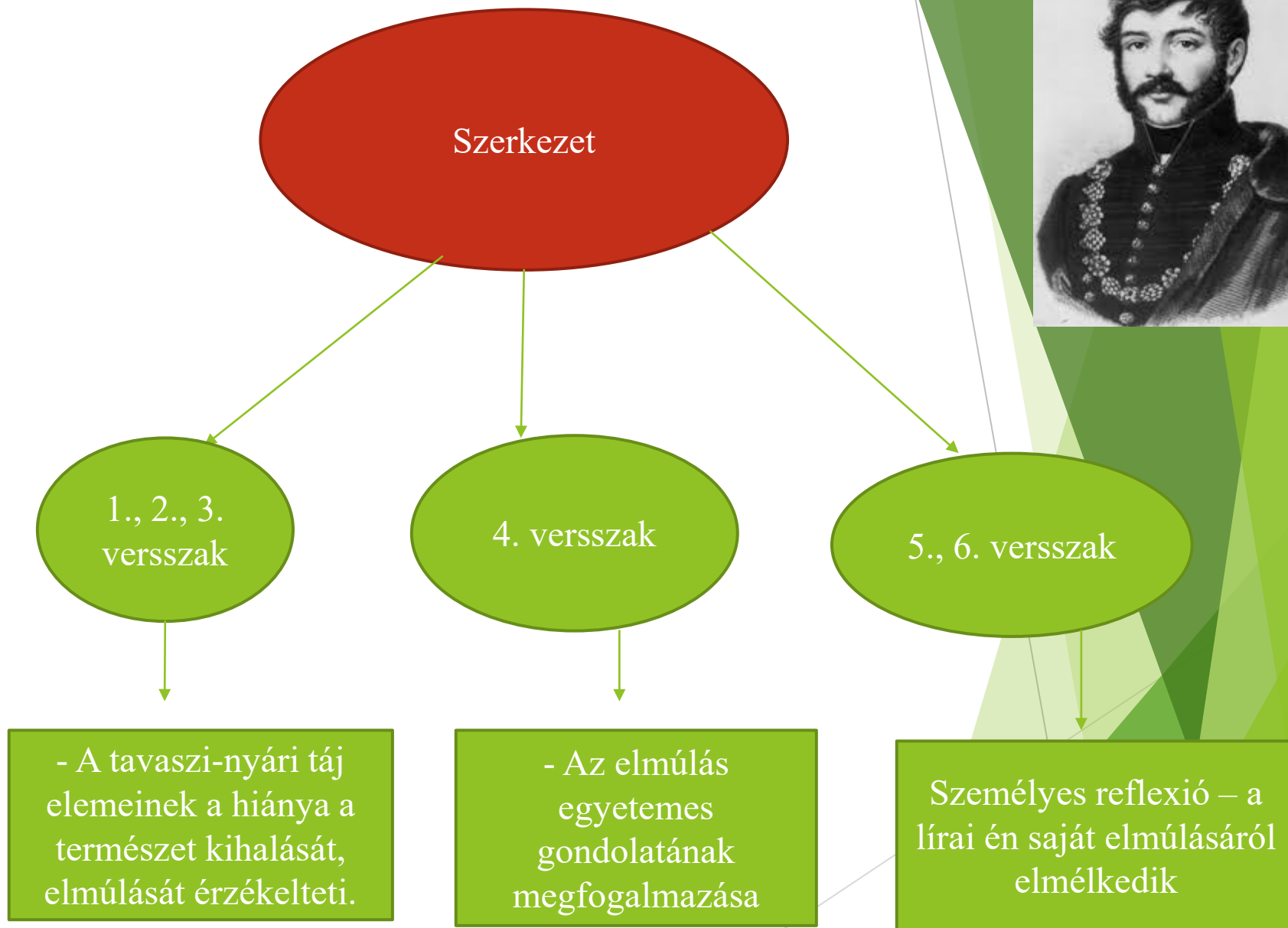
Nincs már symphonia, s zöld lugasok között
Nem bűg gerlice, és a füzes ernyein
A csermely violás völgye nem illatoz,
S tükrét durva csalét fedí.

A hegy boltozatán néma homály borong.
Bíbor thyrusain nem mosolyog gerezd.
Itt nemrég az öröm víg dala harsogott:
S most minden szomorú s kiholt.

Oh, a szárnyas idő hirtelen elrepül,
S minden míve tűnő szárnya körül lebeg!
Minden csak jelenés; minden az ég alatt,
Mint a kis nefelejcs, enyész.

Lassanként koszorúm bimbaja elvirít,
Itt hágy szép tavaszom: még alig ízleli
Nektárját ajakam, még alig illetem
Egy-két zsenge virágait.

Itt hágy, s vissza se tér majd gyönyörű korom.
Nem hozhatja fel azt több kikelet soha!
Sem béhunyt szememet fel nem igézheti
Lollim barna szemöldöke!
[1804 után]

2. szövegpélda

Balassi Bálint
ADJ MÁR CSENDESSÉGET

1
Adj már csendességet, lelki békességet,
mennybéli Úr!
Bujdosó elmémet ódd bútól szívemet,
kit sok kín fúr!

2
Sok ideje immár, hogy lelkem szomjan vár
mentségére,
Őrizd, ne hadd, ébreszd, haragod ne gerjeszd
vesztségére!

3
Nem kicsiny munkával, fiad halálával
váltottál meg,
Kinek érdeméért most is szükségemet
teljesíts meg!

4
Irgalmad nagysága, nem vétkem rútsága
feljebb való,
Irgalmad végtelen, de bűnöm éktelen
s romlást valló.

5
Jóvoltod változást, gazdagságod fogyást
ereszthet-é?
Éngem, te szolgálodat, mint régen sokakat,
ébreszthet-é?

6
Nem kell kételkednem, sőt jót reménlenem
ígéd szerint,
Megadod kedvesen, mit ígérsz kegyesen
hitem szerint,

7
Nyisd fel hát karodnak, szentséges markodnak
áldott zárját,
Add meg életemnek, nyomorult fejemnek
letört szárnyát;

8
Repülvén áldjalak, élvén imádjalak
vétek nélkül,
Kit jól gyakorolván, haljak meg nyugodván,
bú s kín nélkül!

A himnusz és panaszszóltárok műfajára jellemző szerkezet

könyörgés
1- 2. szakasz

A lírai én lelki békéért
könyörög Istenhez.

érvelés
3-6. szakasz

A beszélő belső vitája, a
megváltás lehetősége vagy
lehetetlensége. Érvelés,
fogalmi beszéd

könyörgés
7-8. szakasz

A beszélő hitének
megerősödését, dicsőítését
és háláját ajánlja Istennek.
Képes beszéd

Poétikai eszközök

Poétikai eszközök

```
graph LR; A((Poétikai eszközök)) --> B(Retorikai alakzatok / stílusalakzatok: ismétlés, ellentét, felkiáltás, felszólítás, kérdés, megszólítás, párhuzam stb.); A --> C(Jelzőhasználat); A --> D(Költői képek: metafora, hasonlat, megszemélyesítés, szinesztézia, metonímia, allegória, szimbólum)
```

Retorikai alakzatok / stílusalakzatok:
ismétlés, ellentét, felkiáltás, felszólítás,
kérdés, megszólítás, párhuzam stb.

Jelzőhasználat

Költői képek: metafora, hasonlat,
megszemélyesítés, szinesztézia,
metonímia, allegória, szimbólum

1. példa

I.tétel

30 pont

Olvassa el figyelmesen az alábbi költeményt , majd értelmezze körülbelül két oldalnyi **összefüggő szövegben** a megadott szempontok alapján!

Pilinszky János

Halak a hálóban

Csillaghálóban hányódunk
partravont halak,
szánk a semmiségbe tátog,
száraz űrt harap.
Suttogón hiába hív az
elveszett elem,
szűrő kövek, kavicsok közt
fuldokolva kell
egymás ellen élnünk-halunk!
Szívünk megremeg.
Vergődésünk testvérünket
sebzi, fojtja meg.
Egymást túlkiáltó szónkra
visszhang sem felel;
öldökölnünk és csatáznunk
nincs miért, de kell.
Bűnhődünk, de bűnhődésünk
mégse büntetés,
nem válthat ki poklainkból
semmi szenvedés.
Roppant hálóban hányódunk
s éjfélkor talán
étek leszünk egy hatalmas
halász asztalán.

Szempontok:

- a. Milyen viszony állapítható meg a vers címe és a szövegegész között? Állítását indokolja!
- b. Mi jellemző a vershelyzetre, versbeszédre?
- c. Milyen poétikai eszközök járulnak hozzá a gondolatok/érzelmelek kifejezéséhez? Értelmezze ezeket!

a. cím és szövegegész viszonya

Cím: „*Halak a hálóban*” – az egyértelműen allegorikus kép a fogság állapotát fogalmazza meg.

Szöveg: a műben fogság helyzetében megjelenő szenvedés, kiszolgáltatottság jelenik meg, egyetemes értelmű szenvedéstörténet.

Cím és szövegegész viszonya: részleges viszony figyelhető meg. A cím a fogság helyzetére utal, a szövegben azonban a fogság, a kiszolgáltatottság egyetemes gondolata jelenik meg.

b. vershelyzet, versbeszéd

Vershelyzet – metaforikus, elvont, hiszen a költemény egy allegorikus képre épül, a fogságban levő halak allegóriája az egyetemes emberi lét fogsághelyzetét fogalmazza meg.

Versbeszéd - mi-beszéd, személyes, ugyanis a lírai én egy közösség, az emberiség nevében szólal meg, és fogalmazza meg gondolatait: „*hányódunk*”, „*öldökölnünk*”, „*csatáznunk*”.
Jellemző a metaforikus, képes beszéd.

c. Poétikai eszközök

1., *Csillaghálóban hányódunk / partravont halak...* – metaforikus kép érzékelteti egyrészt a fogság léthelyzetét, másrészt pedig a „*csillagháló*” kifejezés által a világmindenségbe tereli a képzetét.

2., *szánk a semmiségbe tátong / száraz űrt harap.*”-a lét értelmetlenségét, ürességét fogalmazza meg a fogság kontextusában.

4., *öldökölnünk és csatáznunk/ nincs miért, de kell.*”-a kietlen életben való céltalan, értelmetlen küzdelem elkerülhetlenségét és céltalanságát megfogalmazó ellentétre épülő kép

3., *fuldokolva kell/ egymás ellen élnünk – halnunk!*”- ellentét által a túlélésért küzdő ember képe jelenik meg. A hit és szeretet hiánya jellemzi ezt a létmódot, amelyben maga a lét csupán küzdelem, szenvedés.

5., *s éjfélkor talán/ étek leszünk egy hatalmas / halász asztalán.*”-az éjfél az emberi élet végét jelképezheti, a „*hatalmas halász*” pedig kettős jelentésében (Isten / ördög) szerepel. A céltalan küzdelem végén a menny vagy pokol, megváltás vagy elkárhozás az emberiség sorsa.

Források:

1. Juhász Gyula, *Milyen volt ....* mek.niif.hu/00700/00709/html/vs191201.htm
2. Balassi Bálint, *Hogy Júliára talál, így köszöne néki....* www.mek.oszk.hu/00600/00609/00609.htm#39
3. Csokonai Vitéz Mihály, *Tartózkodó kérelem* <https://mek.oszk.hu/06200/06222/html/makolt180330005.html>
4. Petőfi Sándor, *Szeptember végén* <https://mek.oszk.hu/01000/01006/html/vs184707.htm>
5. Dsida Jenő, *Nagycsütörtök* <https://mek.oszk.hu/00600/00640/html/vers06.htm>
6. Berzsenyi Dániel, *A közelítő tél* <https://mek.oszk.hu/00600/00614/html/vers03.htm#061>
7. Balassi Bálint, *Adj már csendességet* <https://mek.oszk.hu/00600/00609/00609.htm#86>
8. Pilinszky János, *Halak a hálóban* https://mek.oszk.hu/01000/01016/01016.htm#h2_1
9. Bara Katalin – Csutak Judit, *Magyar nyelv és irodalom. Tankönyv a XI. osztályosok számára*, Corvin Kiadó, 2006.
10. Pethőné Nagy Csilla, *Irodalom 9*, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2012.

Köszönöm a kitartó figyelmet!